

GERMANIYADA SAKSON SULOLASI DAVRIDA MONARXIYA

Murtazayeva Fotima Otabek qizi
Toshkent davlat pedagogika universiteti
Tarix fakulteti II bosqicha talabasi
fmurtazayeva@gmail.com

Anotatsiya: Maqola X asrdan XIII asrgacha bo'lgan davrda Germaniyada boshqaruv shakllarining tavsifi va xususiyatlariga bag'ishlangan. O'rta asrlarda Germaniyada hukmronlik qilib "Muqaddas Rim imperiyasi" boshqargan Sakson sulolasi vakillarining faoliyati tahlil qilib berilgan.

Kalit so'zlar: Monarxiya, vassal, merosxo'rlik, hokimiyat, imperiya, len, feodal, ierarxiya,

Rivojlangan o'rta asrlar Germaniyasida feodal tuzum to'la qaror topgan va mamlakatda nisbatan birlashuv yuz bergan davr bu Sakson sulolasining ilk davrlariga to'g'ri keladi. Aynan shu davrda Muqaddasi Rim imperiyasi deb ataluvchi nems millatining davlatchiligi qaror topishi jarayonlari ham yuz berdi deb aytish mumkin. Sakson sulolasining birinchi qiroli Genrix I Qushboz tirikligidayoq vorislik tizimini yaratdi va o'g'lini o'zidan keyin qiyinchiliksiz taxtga kelishiga zamin hozirladi, uning vafotidan so'ng o'g'li Otton I Germaniya qiroliga aylanadi. Bu hodisa vorislik prinsipi deb atalib to sakson sulolasi vakillaridan taxtga munosib voris qolmagungacha davom etti. Vorislik prinsipi sulolaning kelib chiqishiga va taxtga egalik huquqlarini belgilanish tamoyillariga asoslanar edi. Germaniya X-XIII asrlarda feodal monarxiya edi.

Feodallar o'rtasidagi munosabatlar mohiyatidan vassal-len tizimidan kelib chiqqan. Yani bir feodalning boshqa o'zidan yuqori feodalga vassallik xizmatini bajarishi va len qasamini ichishi bilan bog'liq edi. Bu tizim Karolinglar davridayoq boshlangan bo'lib Germaniyada Sakson sulolasi davrida yanada yuqori bosqichga chiqdi. Feodallar Ichida shubhasiz eng katta senyor bu qirol (keyinchalik imperator) edi. Nemis qirolining (imperatorining) hokimiyati imperiyaning butun hududiga tarqaldi, lekin to'g'ridan-to'g'ri hukmdorlarga nisbatan u o'zining qirollik hududi doirasida edi. Qirol o'z vassallariga nisbatan, oliy lord vazifasini bajargan. Ushbu hokimiyat atamalari professor Starodubskiy tomonidan kiritilgan "suzerain" monarxiyasi asarlarida tahlil qilib berilgan. [1]

Germaniyada qirol hokimiyatini mustahkamlash yo'lidagi muhim qadam Genrix I tomonidan kiritilgan taxtni topshirish tartibi edi: hukmron qirolning hayoti davomida va uning xohishiga ko'ra yangi bo'lajak qirol e'lon qilinardi. Bu vorislik tartibi deb atalardi. Bu tarzda taxtga birinchi bo'lib Otton I (936-973) o'tirdi, u tayinlanganligi

tufayli otasi Genrix I tomonidan imperator deb e'lon qilindi. Ko'pincha qirolning to'ng'ich o'g'li merosxo'r etib tayinlangan. Shaxzoda feodallar tomonidan saylanish va Axenda toj kiyish tartib-qoidalariga amal qilar edi, bu esa qonuniy ravishda unga tirik hukmdor bilan birga davlatni boshqarish huquqini berardi [2.,225. C]. Uning hamkor monarx sifatidagi huquqiy mavqeini qirolning o'zi belgilagan va qirolning hohish-irodasiga bog'liq edi. Shunday qilib, taxt vorisi, otasi hukmronligi davrida, qirol unvoniga (Rim qirolining unvoni) ko'tarilgan va otasi vafotidan keyin u darhol hokimiyatni qo'lga kiritgan. Bunday holda, qo'shimcha huquqiy hujjatlar talab qilinmadi. Yangi shaxsning hukmronligiga haqiqiy kirish odatda bayram marosimlari, ta'zim qilish va qasamyodni yangilash bilan birga bo'lgan. G.Konrad nemis o'rta asrlar davlatini saylovchi hokimiyatga ega davlat sifatida tavsiflaydi, chunki merosning Karoling prinsipi 11-asr oxiridan allaqachon saylanish prinsipi bilan siqib chiqarilgan, deb hisoblaydi. Shu bilan birga, G.Konrad, G.Mittais va boshqa nemis mualliflari e'tirof etganidek, 911-1250-yillarda. meros g'oyasi tayinlash orqali qo'llab-quvvatlangan va qirolni saylashda doimo ustunlik qilgan, chunki belgilash o'rta asrlar huquqida "bajarishni talab qiluvchi tavsiya" sifatida ko'rib chiqilgan [3,22c, 46c].

Belgilash hokimiyatning o'z uyiga meros bo'lishini kafolatlash va shu asosda feodal nizolarni bartaraf etish chorasi edi. 10-asrda nemis imperatorlari hokimiyat cho'qqisida bo'lganlarida, merosxo'r masalasini belgilash orqali osongina hal qilishdi [19, 392 C].

Qirollik unvoni masalasi shunday hal qilingan. Merosxo'rlik unvoniga ko'tarilishiga kelsak, bu borada tarixda qarama-qarshiliklar mavjud bo'lsa-da, bu odatiy holga aylanmadi. Faqat Otton II otasi Otton I tomonidan imperator deb e'lon qilingan, u 968 yilda Veronada (Italiya) papa tomonidan toj kiygan, ammo otasining hayoti davomida Otton II imperator hokimiyatida boshqarishda ishtirok etmagan. Yana misol uchun Shtaufenlar sulolasi keltirsak, Fridrix I ning o'z o'g'li Genrix VI ni hamkor imperator unvoniga ko'tarishga urinishi muvaffaqiyatsiz tugadi, chunki papa Genrixning imperator sifatida taxtga o'tirilishini rad etib, bir vaqtning o'zida ikkita imperator bo'lishi mumkin emasligini ta'kidladi [21, p. 225].

Nemis tarixchilari Fridrix I ning katta muvaffaqiyatini 1169- yilda knyazlar qurultoyida uch yoshli o'g'li Genrixni qirol etib saylanganligi va so'ngra Axenda toj kiyishiga erishganligida deb hisoblaydilar [5, 401C]. O'sha tarixiy vaziyatda oilada imperator unvonini saqlab qolish imperatorning ulkan vakolati va haqiqiy kuchini talab qildi. O'sha paytda bu belgi imperator unvoniga taalluqli emas, deb ishonilgan. O'sha tarixiy vaziyatda oilada imperator unvonini saqlab qolish imperatorning ulkan vakolati va haqiqiy kuchini talab qildi.

X-XIII asrlarda Germaniyada boshqaruv shaklining xususiyatlarini tahlil qilib, Muqaddas Rim imperiyasidagi boshqaruv shaklining xususiyatlarini aniqlab, uning o'rta asrlar monarxiyasi bo'lganligini aniqlashning o'zi etarli emas; X-XIII asrlarda

Germaniyadagi monarxiyaning o'ziga xos xususiyatlari. Bu masala bo'yicha ko'plab rus va nemis olimlarining fikrlarini bildirib o'tishgan.

Umuman olganda, boshqaruv shaklining xususiyatlari Germaniya o'rta asrlar davlati tarixida muhim rol o'ynadi. Bolalar hukmronligi va podshohligi, ikki tomonlama saylovlar va qirollarga qarshi bo'lganlarning mavjudligi, sulolalar o'zgarishi va hukmronlik kabi holatlar qirol hokimiyatining zaiflashishiga olib keldi. Germaniya davlati tarixini o'rganuvchilar orasida Germaniyaning o'rta asrlardagi davlatini davrlashtirishga oid turli xil qarashlar mavjud. X-XIII asrlarda Muqaddas Rim imperiyasi. feodal-parchalangan davlat edi. U bu davrning salmoqli qismida imperiya kuchli imperatorlik kuchiga ega markazlashgan davlat ekanligini hisobga olmaydi. P.N. Galanza Germaniya davlati uchun X-XIII asrlar davri deb hisoblagan. feodal tarqoqlik davri bo'lsa-da, 10-asrga to'g'ri keladi. Germaniya "bir qator deyarli to'liq mustaqil hududlardan iborat edi va Otton I dan (962) boshlab, vaziyat qirol hokimiyati foydasiga o'zgardi"[6,. 415-416c].

O'rta asrlarning turli davrlarida turlicha bo'lgani uchun taxt tartibining vorisligiga e'tibor qaratiladi. Bu ixtiyoriy yoki irsiy bo'lishi mumkin, lekin ko'pincha merosxo'ning shakllantirishning ikkala printsipli ham parallel ravishda mavjud edi. Bu fakt ikki asosiy siyosiy hokimiyatning rivojlanish tendentsiyalari - markaziy (qirollik) va mahalliy (knyazlik) hokimiyatning qarama-qarshiligini ko'rsatdi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Korchagina L.A. The features of the monarchic form of government in Germany (X-XIII cc.) // Prologue: Law Journal. - 2016. - № 2.
2. Conrad H. German Legal History. The Early Period and the Middle Ages [Deutsche Rechtsgeschichte. Frühzeit und Mittelalter], Karlsruhe: Publishing C. F. Müller, 225 C. 1962. (In German).
3. Glassen P. The Crown as the Incarnation of Roman - German Empire in XII century [Corona Imperii. Die Krone als Inbegriff des römisch - deutschen Reiches, im XII Jh.], commemorative P.E.Schramm on his birthday, Wiesbaden, 22,46 C.1964. Vol. 1. (In German).
4. German History in Twelve Volumes [Deutsche Geschichte in zwölf Bänden]. Berlin, German Academic Publishers, 392 C. 1985. (In German).
5. Gebhardt B. Handbook of German History [Handbuch der deutschen Geschichte], Stuttgart: Union Verlag, 401C .1970. Vol. 1. (In German).
6. History of State and Law of Foreign Countries, ed. by P.N. Galanza [Istoriya gosudarstva i prava zarubezhnykh stran]. Moscow, Moscow State University Publ, 415-416C. 1963. Vol. 1. (In Russ.).